

В.М. Северинюк

**ТЕМАТИЧНИЙ СЛОВНИК
ПОПУЛЯРНИХ УКРАЇНСЬКИХ
ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК
З КОМЕНТАРЯМИ**

Для всіх небайдужих до народної мудрості,
образного мислення та українського слова

Видання третє, доповнене і перероблене

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 82-84:821.161.2

ББК 82.3(4Укр) я2

С 28

Северинюк В.М.

- С 28 Тематичний словник популярних українських прислів'їв та приказок з коментарями. — Вид. 3-тє, доп. і переробл. / В.М. Северинюк. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2014. — 176 с.

ISBN 978-966-10-7434-6

Структура словника тематична. Він має 16 розділів, визначених відповідно до головних сфер життєдіяльності людини — духовно-культурної, економічної, соціальної, суспільно-політичної. Прислів'я та приказки згруповано за різними значеннями, що пов'язані з людською індивідуальністю, звичками, рисами характеру, особистим та колективним досвідом, моральністю, освітою, соціальними цінностями, трудовою діяльністю, родинними зв'язками, історичною пам'яттю, релігією тощо.

Словник розрахований на широке коло читачів, представників різноманітних соціальних верств і професій: студентів та учнів, викладачів, підприємців, політиків, чиновників, митців та усіх небайдужих до народної мудрості, образного мислення та українського слова.

УДК 82-84:821.161.2
ББК 82.3(4Укр) я2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-7434-6

© Северинюк В.М., 2014
© Навчальна книга — Богдан, 2014

*Своїй мамі, Таїні Андріївні,
присвячую*

ПОСЛОВИЦЯ НЕ НА ВІТЕР МОВИТЬСЯ

Яких би дивовижних технічних і технологічних висот не досягла світова цивілізація, люди завжди будуть відчувати потяг до живого слова як основного засобу розуміння одне одного. Мовлене й почуте, написане й прочитане слово володіє неперевершеною силою у творенні духовного середовища існування як окремих особистостей, так і соціальних груп, суспільств, народів. Зі слова та його змісту — думки — починається сама людина, вона ж і зникає, коли втрачає здатність мислити та передавати іншим людям через живе мовлення (замінюючи його віртуально-символічними “контактами”) свої думки, душевні настрої та почуття.

Мовна культура формується складно, у переплетінні багатьох життєвих чинників, але її найпривабливіші зразки неодмінно живляться традиціями народної словесності. Нові покоління переймають від попередніх те, що справді має морально-культурну цінність, слугує засобом пояснення та вирішення питань, які тисячоліттями є й залишатимуться злободенними. В узагальненому баченні — це ситуації вибору між честю і безчестям, совістю й підлістю, силою духу та силою грошей тощо. Кожна людина особисто вирішує їх упродовж свого життя, але народ уже давно дав на них відповідь у точних, філософських, афористичних формулах з глибоким духовно-сакральним значенням — у прислів'ях і приказках.

Найдавніші європейські прислів'я та приказки з'явилися в Стародавній Греції. З давньогрецької мови походить і сучасний термін *паремія*. Словник містить більше ніж три тисячі двісті різних видів паремій. З цієї кількості майже дві сотні — це особисто зібрані упорядником фразеологізми або варіанти, що не представлені в інших сучасних словниках.

Оскільки словник розрахований на широкий громадський інтерес до народного афоризму, то відбір паремій здійснювався, насамперед, за ознаками їх найбільшої виразності, лаконічності, дотепності, поетичності, суспільної злободенності. Хочеться сподіватися, що в читача не виникне серйозних підстав зробити докір упорядникові за упередженість та відсутність смаку.

Прислів'я та приказки — близькі за будовою різновиди жанру паремій. У словнику вони не розмежовуються, оскільки в цьому немає особливої потреби. І прислів'я, і приказка — це влучний образний вислів, часто римований і ритмічний, який у стислій і точній формі дає оцінку подіям, явищам, обставинам, людським учинкам. Фахівці-пареміографи наголошують на тому, що для прислів'їв характерними є завершеність форми, повноцінність змісту, художня образність та повчальність, моральність (наприклад, “Батькова й материна молитва із моря витягає, а прокльони в калюжі топлять”). Натомість приказка висловлює думку неповно, не містить вираженого повчального висновку, це швидше стисла констатація чого-небудь (наприклад, “Сім дочок — зятів сніпочок”). Окрему групу фразеологізмів у словнику становлять тости, доброзичливі та недоброзичливі побажання, прокльони.

Перші (ще рукописні) пареміографічні збірники східнослов'янського фольклору з'явилися у другій половині XVII ст. З того часу й до сьогодні при упорядкуванні подібних збірників (словників) застосовуються різні принципи систематизації матеріалу: алфавітний, тематичний, опорно-гніздовий, опорно-стрижневий, комбінований. Кожен із них має свою логіку та переваги залежно від мети, яку ставлять перед собою упорядники. Але найпридатнішим для популярного видання є комбінований спосіб систематизації, що враховує переваги інших способів та робить користування словником зручним, простим і корисним.

Основна тематика словника відображена в шістнадцяти розділах, що стосуються окремих сфер життя та діяльності людини. Розділи поділені на підрозділи — вузькі тематичні цикли — усього їх 148. У межах підрозділу паремії розміщені певними групами — гніздами (окремими прислів'ями з їх варіантами) та статтями (об'єднаннями однакових за значенням гнізд). Порядок такого розміщення визначено за українським алфавітом. Окремі гнізда в складі словникових статей (рядів) відокремлені одне від одного

двома скісними рисками (/). Деякі паремії наведені з варіантами слів, які можуть заступати слово найпоширенішого вживання. Такі слова зазначені в дужках після основного слова.

Загальною особливістю прислів'їв і приказок є їх полісемантичність, прямі й переносні значення (іноді протилежні, наприклад, “Хочеш більше знати, треба менше спати” — “Менше знаєш — краще спиш”), тому багато з них одночасно можна включати до різних тематичних блоків. Але в словнику всі паремії згадуються тільки один раз — залежно від тематичного спрямування та основного смислового навантаження, як його відчув і зрозумів упорядник. Читач при бажанні може самостійно розширити коло застосування таких багатозначних висловів до різноманітних ситуацій власного життя. Адже народна мудрість тому й називається народною, що є витвором колективного духовного та практичного досвіду.

Коментування пареміографічних збірників практикується давно. Дуже багато в цьому напрямі зробив свого часу Іван Франко. Пропонований словник відрізняється від інших тим, зокрема, що в ньому принцип тематичної систематизації паремій поєднано з поясненням їх змісту безпосередньо після кожного гнізда чи статті. Виняток зроблено лише щодо гостів і прокльонів, оскільки їх змісти мовлять самі за себе і спеціальних коментарів на потребують.

Читання прислів'їв і приказок схоже на цікаву бесіду, відвертий діалог з ерудованим, мудрим, іронічним, доброзичливим співрозмовником, до думки якого хочеться звертатися знову й знову, щоразу відкриваючи в ній невичерпні повчальні смисли — чого б це не стосувалося: високого чи нищого, радісного чи сумного, вічного чи сьогочасного. Після такої розмови відчуваєш бажання ставати кращим, очищатися від душевної скверни, дріб'язкових забаганок і пристрастей. Побажаймо собі натхнення на цьому шляху!

Перше видання словника під назвою «Популярний коментований словник українських прислів'їв та приказок» побачило світ у 2011 р. у видавництві Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), друге — в 2012 р. у видавництві «Твердиня» (м. Луцьк).

Валентин Северинюк
severyniuk@ukr.net

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
КНИГИ.